

Organizirana kriminaliteta in njene nevarnosti – pregled gibanj v Sloveniji za obdobje 1995–1999

Aleksander Karakaš*

Avtor se v prispevku ukvarja z nevarnostjo organizirane kriminalitete. Potem ko ugotovi, da kazniva dejanja, ki so za organizirano kriminaliteto značilna, v primerjavi z drugimi kaznivimi dejanji niso najstrožje sankcionirana, poskuša odkriti druga merila, ki dovoljujejo zaključek – s katerim se v znanstveni in strokovni javnosti strinjajo vsi, da je tovrstna oblika kriminalitete nevarna. Pregled literature je pokazal, da so višina povzročene gospodarske škode, množičnost za organizirano kriminaliteto značilnih kaznivih dejanj (skupaj z vztrajnim ponavljanjem in brezobzirnimi načini storitve teh kaznivih dejanj), podtalno delovanje hudodelskih združb in nevtralizacija kazenskega pregona, tiste nevarnosti, ki utemeljujejo splošno ugotovitev, da se z organizirano kriminaliteto ustvarjajo možnosti za nastanek vzporedne družbene ureditve s samostojnim vrednostnim in normativnim sistemom ter lastnim sistemom medsebojnih razmerij kot realno in zlovesčjo alternativo veljavni družbeno-ekonomski ureditvi. Toda spoznanja o nevarnosti organizirane kriminalitete, za razliko od temeljnih spoznanj o organizirani kriminaliteti, nimajo ustrezne empirične potrditve. Ko avtor na podlagi statističnih podatkov opravi pregled gibanj v Sloveniji za obdobje 1995–1999, ugotovi, da podtalnega delovanja hudodelskih združb in nevtralizacije kazenskega pregona v nadaljnjih fazah kazenskega postopka, zaradi manka podatkov in ustreznih evidenc, ni mogoče preizkusiti, medtem ko v zvezi z višino gospodarske škode in množičnostjo za organizirano kriminaliteto značilnih kaznivih dejanj opozarja na vprašanja, povezana z zajetjem statističnih podatkov. Njihovo neupoštevanje lahko po avtorjevem mnenju pripelje do zaključka, da organizirana kriminaliteta v Sloveniji (še) ni tako nevarna, kar pa bi se ob drugačni statistični »sliki« izkazalo za usodno, saj na takšni podlagi ne bi bilo mogoče utemeljiti (posebnih) kazenskopravnih ukrepov, ki so namenjeni varovanju ekonomske ureditve.

Ključne besede: organizirana kriminaliteta, kazniva dejanja, nevarnost, empirični podatki, statistični podatki, Slovenija

UDK: 343.974

I. Uvod

V splošnem je kriminaliteto mogoče opredeliti kot vsoto vseh odklonskih in postavljenim kaznovalnopravnim normam nasprotnih ravnanj. V kriminaliteti so tako zajeta vsa ravnanja, ki so bodisi v zapovedni ali prepovedni obliki določena v danes že skoraj neskončni množici pravnih predpisov, v katerih so za ta dejanja predvidene različne vrste kaznovalnopravnega odziva.¹ Po slednjem lahko sklepamo, da pomen posameznih ravnanj kot dela vsote ni povsem enak, oz. da je vpliv na sožitje nekaterih izmed teh ravnanj v družbi usodnejši od vpliva drugih. Glede na to, da je kaznovalnopravni odziv v kazenskem materialnem pravu praviloma najobsežnejši in najintenzivnejši oz., ker se s kazenskimi sankcijami najgloblje posega v posameznikove pravice in svoboščine, je skoraj gotovo, da je vpliv kaznivih dejanj kot sestavnega elementa materialnega kazenskega prava na družbeno sožitje najusodnejši. Toda po drugi strani, kazensko materialno pravo ne pozna samo ene kazenske sankcije za vsa kazniva dejanja, ni ti posa-

mezna kazenska sankcija za različna kazniva dejanja predpisana v enakih količinah. Različne vrste kazenskih sankcij – razen varnostnih in vzgojnih ukrepov, ki se med seboj bolj ali manj ločijo po intenziteti poseganja v posameznikove pravice in svoboščine, ter predvsem različno predpisane višine posamezne kazenske sankcije, ne govorijo samo o zakonski realizaciji načela sorazmernosti med kaznivim dejanjem in kaznijo in načela individualizacije kazenskih sankcij, ampak še, da so tudi znotraj samega kazenskega materialnega prava posamezna dejanja težja ali hujša od drugih, še vedno kaznivih dejanj. Ker se milejše vrste kazenskih sankcij za kazniva dejanja pojavno in po intenziteti velikokrat povsem približajo kazenskim sankcijam za ostala kazniva ravnanja,² navedenega zakonsko-formalnega merila za razmejitev med kaznivimi dejanji in ostalimi vrstami kaznivih ravnanj ni mogoče vedno uporabiti. To merilo se pri razmejitvi med hujšimi in manj hudimi kaznivimi dejanji, kjer gre za kategorialno isto skupino kaznivih ravnanj, na prvi pogled pokaže za ustrezno, zaradi česar lahko sklepamo, da so z nevarno kriminaliteto pravzaprav mišljena tista kazniva dejanja, za katera je zagrožena najhujša vrsta kazenske sankcije in ko je le-ta predpisana v ustrezni višini.

Po zgornjem sklepu bi to utegnulo pomeniti, da je med nevarno kriminaliteto mogoče uvrstiti npr. kvalificirane oblike posameznih kaznivih dejanj zoper življenje in telo, nekaterih

* Aleksander Karakaš, univ. dipl. pravnik, magister pravnih znanosti, Okrajno sodišče v Mariboru. Članek je prirejeni del raziskave, ki jo je avtor opravil znotraj znanstvenoraziskovalnega projekta z naslovom Ustreznost klasičnega kazenskega prava v pogojih tranzicije. Nosilec projekta, ki ga je v celoti podprlo Ministrstvo za znanost in tehnologijo RS, je bil prof. dr. Petar Novoselec.

¹ Prim. *Bavcon v Bavcon L.Šelih A.*, Kazensko pravo, Splošni del, ČZ Uradni list, Ljubljana 1996, str., str. 35.

² *Ibidem*, str. 50.

kaznivih dejanj zoper premoženje, kvalificirane oblike kaznivih dejanj zoper gospodarstvo itd., saj so za ta dejanja zagrožene prostostne kazenske sankcije (kazen zapora), ki jih je v najhujših primerih mogoče izreči tudi do višine trideset let. Če se s tem strinjamo, potem se nekoliko začudimo, ko v evropskem prostoru nekako od začetka osemdesetih let prav na vseh ravneh spremljamo razprave o organizirani kriminaliteti in o nekaterih drugih vrstah kriminalitete, v katerih se kot rdeča nit vlečejo zaključki o njihovi nevarnosti.^{3,4} Toda, ko se ozremo po t.i. poljih, ki jih organizirana kriminaliteta pokriva (trgovina z mamili, trgovina z orožjem, prostitucija, igralništvo, trgovina z belim blagom itd.)⁵, in če kot kazniva dejanja, ki so za organizirano kriminaliteto značilna, štejemo na primer tista, ki so navedena v 2. tč. 2. odst. 150. čl. slovenskega Zakona o kazenskem postopku (ugrabitvev – 144. čl. KZ, neupravičena proizvodnja in promet z mamili – 196. čl., omogočanje uživanja mamil – 197. čl. KZ, izsiljevanja – 218. čl. KZ, neupravičeno sprejemanje mamil – 247. čl., neupravičeno dajanje daril – 248. čl., pranje denarja 252. čl., tihotapstvo 255. čl., jemanje podkupnine 267. čl., dajanje podkupnine

³ O tem ne pričajo zgolj dramatične ocene, po katerih je »organizirana kriminaliteta za zahodne demokratične ureditve enako nevarna, kot je bila včasih nevarna hladna vojna« (Holyst B., Die Kriminologie Angesichts der Neuen Erscheinungen und der Modernen Verbrechermethoden, Neue Erscheinungsformen der Kriminalitetae in ihrer Auswirkung auf das Straf – und Strafprozessrecht, Bialystok 1996, str. 300, ko citira ameriška kriminologa Godsona in Olsona), ampak tudi naraščajoče število mednarodnih dokumentov (za evropski prostor gl. npr. Van den Wyngaert C., The Transformations of International Criminal Law in Response to the Challenge of Organized Crime, International Review of Penal Law, Eres, 1999, str. 145–146), ki govorijo, da je organizirana kriminaliteta vprašanje, ki ga že nekaj časa ni več mogoče obravnavati znotraj okvirjev posamezne države.

⁴ »Verjetno doslej noben drug kriminal, vsaj v mirnem času, ni povzročal toliko občutkov neobčutenosti, nezavarovanosti in ogroženosti kot ravno organizirani kriminal.« Pečar J., Dojemanje organizirane kriminalitete, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 2/1996, str. 112.

⁵ Funkcionalno gledano, sestavljata organizirano kriminaliteto dve skupini kaznivih dejanj. V prvi skupini so kazniva dejanja, ki so odvisna od obstoja in obsega povpraševanja (*demand crimes*), kamor sodijo npr. trgovina z mamili, orožjem itd. Drugo skupino kaznivih dejanj sestavljajo t.i. plenilska ali predatorska kazniva dejanja (*predatory crimes*), med katere se uvrščajo izsiljevanja, trgovina z ukradenim blagom (avtomobili, umetnine ipd.), ponarejanje denarja, čekov in plačilnih kartic, različne oblike goljufij in ostalih kaznivih dejanj zoper premoženje (Lampe K. Understanding Organized Crime in Germany, Academy of Criminal Justice Sciences, Boston 1995, obj. tudi na medmrežju <http://members.aol.com/KvLampe/IALEtr1.htm>, str. 7). Sami prvo skupino imenujemo polja organizirane kriminalitete, čeprav ni dvoma, da je večji del dejanj iz posameznega polja inkriminiranih kot kazniva dejanja, vendar je po drugi strani dejstvo, da so deli posameznih dejavnosti, ponekod (v nekaterih državah) pa tudi cele dejavnosti (npr. prostitucija) dovoljeni, zaradi česar je po naši oceni treba prvo skupino razumeti nekoliko širše.

268. čl., nezakonito posredovanje 269. čl., hudodelsko združevanje 297. čl., nedovoljena proizvodnja in promet orožja ali razstrelilnih snovi 310. čl., povzročitev nevarnosti z jedrskimi snovmi 3. odst. 319. čl.)⁶ bomo videli, da gre za dejanja, ki vsaj v svoji temeljni obliki v primerjavi z drugimi kaznivimi dejanji niso najstrožje sankcionirana, kar utegne pomeniti, da niti niso tako nevarna. Vprašanje, ki se nam tako zastavlja, je, ali poleg t.i. zakonsko-formalnega kriterija (zagrožena vrsta in višina kazenske sankcije) za razmejitve med hujšimi in manj hudimi kaznivimi dejanji obstaja še kakšen, pogojno imenovani »nezakonsko-materialni kriterij? Da bi na zastavljeno vprašanje lahko odgovorili, moramo tudi sami poskušati ugotoviti, ali in zakaj je organizirana kriminaliteta nevarna.

II. Organizirana kriminaliteta in njena(e) nevarnost(i)

Večina razprav o organizirani kriminaliteti v znanstveni in strokovni javnosti je tako ali drugače zaznamovana s splošno ugotovitvijo, da opredelitve, ki bi bila za to vrsto kriminalitete splošno sprejeta in kazensko pravo uporabna, preprosto ni. To dejstvo postavlja stratege boja zoper organizirano kriminaliteto v nenavaden položaj, saj je izdelava strategije odvisna od cilja, ki ga je treba najprej opredeliti. Če je cilj neopredeljen, se izdelava strategije stežka pokaže za smiselno, ker se izdeluje zoper nekaj, za kar se pravzaprav ne ve, kaj naj bi bilo.⁷ Da je uspeh kakršnekoli strategije v takšnih primerih vprašljiv, verjetno ni treba posebej poudarjati. Na drugi strani bomo v literaturi zasledili kar nekaj opredelitev⁸ organizirane kriminalitete, ki se delijo v dve večji skupini. Prvo skupino sestavljajo opredelitve organizirane kriminalitete, katerih avtorji (pogojno imenovani empiristi) so bodisi prek empiričnih raziskav, ali ker gre za predstavnike državnih represivnih organov, v neposrednem stiku s stvarnimi pojavi organizirane kriminalitete.⁹ Pri opredelitvah znotraj te skupine lahko opazimo, da so v določeni meri pogojene z značilnostmi okolja, v

⁶ Gre namreč za enega izmed členov, ki so bili ob njihovi uveljavitvi l. 1995 pospremljeni z ugotovitvijo, da so namenjeni odkrivanju »težjih in najtežjih oblik organiziranega kriminala.« Gl. Horvat Š., Zakon o kazenskem postopku z uvodnimi pojasnili. ČZ Uradni list, Ljubljana 1994, str. 25.

⁷ Prim. Pečar J., v delu cit. v op. 4, str. 113 in še Trskman P. O., General Report on Organized Crimes in the Baltic Sea Area, Nouvelles Etudes Penales, Eres 1998, str. 39. Drugače Bele, ki potrebo po splošno veljavni opredelitvi organizirane kriminalitete vidi samo pri mednarodnopravnem ukrepanju in v primeru, ko bi se organizirana kriminaliteta obravnavala znotraj t.i. vzporednega kazenskega prava, ki bi zajemalo določbe kazenskega materialnega in procesnega prava, kazenskega izvršilnega prava ter preventivne in organizacijske ukrepe. Gl. Bele I., Pomen organiziranega kriminala z vidika kazenskega materialnega prava, Podjetje in delo, št. 6–7/1998, str. 901–902.

⁸ Prim. Dobovšek B., Organizirani kriminal, Unigraf, Ljubljana 1997, str. 28–40.

⁹ Združitev empiričnih raziskav z ugotovitvami tistih, ki se s pojavi organizirane kriminalitete srečujejo pri vsakdanjem delu, ni naključna. Če vzamemo za primer Nemčijo, je večina empiričnih ugotovitev

katerem so nastale, in da so sorazmerno odvisne od ugotovitev tistih, ki imajo pri svojem delu na takšen ali drugačen način opravka z organizirano kriminaliteto oz. z njenimi protagonisti.¹⁰ To ima za posledico, da se npr. določena dejavnost v posameznem okolju šteje za sestavino organizirane kriminalitete, medtem ko je v nekem drugem okolju bodisi sploh ni, bodisi je njen pomen minimaliziran, ali pa se npr. pozornost usmerja zgolj na posamezne hudodelske skupine na terenu, koordinatorji in ljudje iz ozadja, ki skupaj s prvimi tvorijo t.i. hudodelsko mrežo, pa ostajajo prezrti. Kljub vsakdanjemu in neposrednemu stiku avtorjev s stvarnostjo, so splošno gledano opisane opredelitve organizirane kriminalitete večinoma necelovite, medtem ko bi njihovo združevanje v neko »nadopredelitev«, ki bi zajemala vse ugotovitve in zapisane izkušnje vsake posamezne opredelitve, lahko pripeljala do konstrukta z enakimi učinki kot povsem nejasna opredelitev organizirane kriminalitete, se pravi, da bi za organizirano kriminaliteto štela tudi tista ravnanja, ki s tovrstno kriminaliteto po svojem bistvu nimajo nič skupnega. Zato sta domet in pomen opredelitve organizirane kriminalitete iz te skupine praviloma omejena na okolje, v katerem sta nastala in ju širše, v smislu splošno veljavnega koncepta, ni mogoče uporabiti. Težnja, poiskati splošnoveljavni koncept organizirane kriminalitete, je značilna za drugo skupino opredelitev, v kateri se avtorji (prav tako pogosto imenovani konceptualisti) delijo na avtorje t.i. enodimenzionalnih opredelitev in avtorje t.i. mnogo ali multidimenzionalnih opredelitev. Kot že samo ime pove, avtorji enodimenzionalnih opredelitev organizirane kriminalitete pri oblikovanju koncepta gradijo na posameznem segmentu, značilnem za organizirano kriminaliteto, kateremu tudi pripisujejo osrednji pomen oz. ga z njim enačijo. Tako se organizirana kriminaliteta enači z določenimi oblikami kriminalitete, kot je na primer prodaja prepovedanih stvari in storitev. Gre za t.i. **aktivistični pristop**, po katerem se ne ozira na stopnjo organiziranosti vpletenih v ta dejanja in ne na njihove družbeno-politične položaje. Razmeroma pogosto je organizirana kriminaliteta sinonim za določene organizacijske strukture, ne glede na vrste

kriminalitete, s katerimi se te strukture ukvarjajo in ne glede na družbeno-politične položaje članov posamezne strukture – **organizacijski pristop**. Nazadnje, po **sistemskem pristopu** se organizirana kriminaliteta enači s celotnim družbenim stanjem, v katerem so legitimne in hudodelske strukture sestavni del korumpiranega družbeno-političnega sistema, pri katerem se vrste kriminalitete in organizacijske strukture takorekoč ne omenjajo.¹¹ Avtorji t.i. multidimenzionalnih opredelitev organizirane kriminalitete gradijo svoje ugotovitve na zgoraj opisanem organizacijskem pristopu, h kateremu običajno prištevajo še posamezne osebne lastnosti »organiziranih« prestopnikov, potem strukture, znotraj katerih se ti posamezniki nahajajo, strukture, ki so prvim nadrejene, ter razmerja med prepovedanimi in dovoljenimi družbenimi strukturami.¹²

Delitev opredelitev organizirane kriminalitete na dve skupini ter njihova nadaljnja razlikovanja znotraj ene skupine obetajo nastanek splošnoveljavne opredelitve organizirane kriminalitete, hkrati pa razlike med obema skupinama kažejo, da je takšna opredelitev precej oddaljena. Oboje nas vodi do ugotovitve, da je cilj na nek način sicer lociran, vendar ostaja še zmeraj neopredeljen. Ne glede na to, sta se od začetka razprav o organizirani kriminaliteti v 20. letih prejšnjega stoletja (najprej v ZDA) do današnjih dni izoblikovala dva koncepta ali dve temeljni paradigmi organizirane kriminalitete, katerih pomen in aktualnost se periodično izmenjujeta. Po prvem, zgodovinsko starejšem konceptu, se organizirana kriminaliteta enači z etnično homogenimi, formalno in piramidalno strukturiranimi, večfunkcionalnimi in monopolističnimi hudodelskimi družbami, ki s svojim delovanjem načenjajo obstoj družbenih ustanov. Takšne združbe v strokovni in laični percepciji najpogosteje nastopajo pod imenom mafija(e) ali hudodelske združbe mafijskega tipa (v anglosaksonskih državah jih srečamo pod izrazom *crime syndicates*), pri čemer je bržkone ironično, da te združbe nimajo veliko skupnega z italijanskim »prototipom« iz 13. stol.,¹³ vsaj v funkcionalnem smislu. Enačenje

temeljila na raziskavah, katerih vzorec je skoraj vedno zajemal predstavnike policije, državnega tožilstva, sodstva, medijev ipd. in skoraj nikoli predstavnikov nasprotne strani, se pravi tistih, ki so v dogajanja v zvezi z organizirano kriminaliteto vpleteni sami, bodisi kot storilci ali kot žrtve (za kratek pregled empiričnih raziskav v Nemčiji gl. *Bgel M.*, *Strukturen und Systemanalyse der Organisierten Kriminalität in Deutschland*, Duncker Humblot, Berlin 1994, str. 40 in naprej).

¹⁰ Prim. (že zgoraj povzeto) 2. tč. 2. odst. 150. čl. ZKP z 2. odst. 10. čl. Zakona o državnem tožilstvu (Ur. l. RS, št. 59/1999), po katerem se »za organizirani kriminal po tem zakonu štejejo uradno pregonljiva kazniva dejanja, storjena v okviru organizirane kriminalne združbe z notranjimi pravili ravnanja, ki deluje na podjetniški način in pri tem praviloma uporablja nasilje oziroma korupcijo ter z namenom pridobivanja protipravne premoženjske koristi ali družbene moči. Zlasti so to dejanja s področja pranja denarja, korupcije, proizvodnje in prometa z mamili in orožjem, trgovine z belim blagom, zvodništva in prostitutije, hudodelskega združevanja in kazniva dejanja z mednarodnim elementom.«

¹¹ Gl. *Lampe K.*, *The Concept of Organized Crime in Historical Perspective*, prispevek na mednarodni konferenci z naslovom: *Crime organise international: Mythe, pouvoir, profit*, ki je 6. 10. 1999 potekala na Univerzi v Lausannu, obj. tudi na medmrežju <http://members.aol.com/KvLampe/IALEtrn1.htm>, str. 2.

¹² *Ibidem*, str. 3.

¹³ Beseda mafija je sicilijansko-arabskega izvora in se pred Garibaldijevo vstajo v Italiji (l. 1860) razume kot sopomenka za varovanje, tovarištvo, obrambo, moč, enotnost ter pokončnost in še za lepoto, odličnost, superiornost in pogum. Gl. *Abadinsky H.*, *Organized Crime*, Nelson Hall Inc., Chichago 1991, str. 10–11. Čas nastanka mafije, kot organizirane in tajne skupine velikokrat povezujejo z nastankom velike in tajne »družbe častnih« (*onorta societa*), ki so jo l. 1865, za varovanje njihovih interesov, ustanovili italijanski veleposestniki. Toda korenine njenega nastanka segajo že v 13. stol., ko so se na sicilijanskem podeželju vzporedno z fevdalno družbeno ureditvijo in njenim formalno vzpostavljenim sistemom, izoblikovali številni neformalni sistemi z družino kot konstitutivno celico, ki so francoskim vladarjem na tem otoku tako ali drugače kljubovali in se jim l. 1282 dokončno uprli. Gl. *Bgel M.*, v delu cit. v op. 6 str. 16–17.

organizirane kriminalitete s hudodelskimi združbami mafijskega tipa je v ospredju do približno 70. let prejšnjega stoletja, ko se izoblikuje nov koncept, s katerim je bila hudodelska združba kot hierarhično strukturirana organizacija, znotraj katere se nahajajo posamezniki različnih položajev in z različnimi nalogami, nadomeščena z hudodelskimi mrežami (nekateri, predvsem avtorji iz anglosaksonskih držav v tem primeru govorijo o patrimonialnem modelu). Te so se izoblikovale na podlagi dalj časa trajajočega, na delitvi dela slonečega sodelovanja med posamezniki, ki medsebojnih razmerij ne urejajo po subordinativnem načelu, ampak bolj ali manj soglasno, s tem da se v hudodelski mreži praviloma nahaja nekdo ali manjši krog ljudi z osrednjo in povezovalno vlogo.

Primerjava na kratko povzetih konceptov organizirane kriminalitete nam pokaže, da razlike med njima niso ravno velike in da lahko v zvezi z njunimi posameznimi sestavinami govorimo celo o nekaterih skupnih imenovalcih. Tako pri obeh konceptih zasledimo, bodisi na vrhu piramide ali »v sredini« hudodelske mreže, osebo – lahko tudi ozek krog ljudi, ki v enem ali drugem primeru delujejo iz ozadja, ne da bi bili udeleženi pri izvrševanju kaznivih dejanj, vsaj v ožjem smislu, in ki so za organe pregona praviloma »nedosegljivi«. Razlika med piramidalno in mrežno strukturo hudodelske združbe je sicer vidna že na prvi pogled, vendar ta razlika, razen tega, da v primeru prvih implicira hierarhično urejena razmerja med člani v hudodelski organizaciji, nima prevelikega pomena, saj govori samo o poti odločanja (od vodje navzdol oz. v primeru hudodelske mreže od osrednje osebe navzven), medtem ko na samo realizacijo odločitev nima prevelikega vpliva. Podobno je z razmerji med člani hudodelske združbe; ta so v primeru piramidalne strukture formalizirana, česar pri mrežni strukturi ni mogoče opaziti. Formalizirana razmerja namreč povečujejo predvidljivost komunikacije med posameznimi deli združbe ter večajo njeno kohezivnost, kar ima za posledico zunanjo prepoznavnost združbe oz. njeno izdvojitvev iz širše družbene strukture, v kateri se ta nahaja. Brez naštetega seveda ne bi mogli govoriti o združbah, kot so *cosa nostra*, *cartel*, *yakuza*, saj pri mrežni strukturi združbe ni povsem jasno, kje se hudodelska mreža začne, konča, oz. kje preide v naslednjo mrežo, tako da za posameznika pravzaprav niti ni gotovo, ali in kateri izmed hudodelskih mrež pripada. Toda po drugi strani, formaliziranost razmerij med članstvom ter kohezivnost in zunanja prepoznavnost še vedno niso znaki ali značilnosti, ki bi jih bilo mogoče srečati prav pri vsaki, četudi piramidalno strukturirani hudodelski združbi. Če pustimo ob strani, da prepoznavnost pri mrežni strukturi hudodelske združbe sploh ni izključena in da kohezivnost tudi v t.i. zlatem obdobju organizirane kriminalitete (prva tretjina XX. stoletja) vsaj v spodnjem delu piramide nikoli ni bila absolutna, ker so »kadri« iz spodnjega dela združbe le-to zapuščali, se pridruževali drugim združbam ali pa aktivno sodelovali v bojih za prevlado med posameznimi člani ali deli iste združbe, je treba vedeti, da z razpadom socialistične družbene ureditve ob koncu osemdesetih let pride v državah t.i. vzhodnega bloka do

vznika številnih hudodelskih združb, ki so svojo dejavnost zaradi ubobožanosti domačih gospodarstev razširile v zahodnoevropske države,¹⁴ kar je seveda pripeljalo do konkurence s hudodelskimi družbami v teh državah. Konkurenca je bila tista, ki je od enih in drugih terjala določena organizacijska prilaganja, med katerimi je bila tudi deformalizacija razmerij med posameznimi člani združbe, saj se je na ta način povečala operativna sposobnost same združbe in s tem njena učinkovitost.¹⁵ Glede na to in ob dejstvu, da razlik v zvezi s funkcijami hudodelskih združb (izvrševanje kaznivih dejanj) in njihovimi cilji (dobički in okupacija družbene moči) med obema konceptoma hudodelskih združb praktično ni, je utemeljeno pričakovati nastanek nekega tretjega koncepta o organizirani kriminaliteti, s katerim bodo razlike med obstoječima konceptoma presežene. To se je na nek način zgodilo l. 1997, ko je bila na ravni vseh držav članic Evropske skupnosti sprejeta opredelitev po kateri je kriminaliteta organizirana tedaj, ko gre za:

- a) sodelovanje najmanj treh ljudi,
- b) dogovorjeno delitev dela,
- c) združbo(e), ki je ustanovljena za določen ali nedoločen čas,
- d) uporabo nekaterih »prijemov« za zagotovitev discipline in nadzora,
- e) izvrševanje hudih kaznivih dejanj,
- f) delovanje na mednarodni ravni,
- g) uporabo sile in drugih sredstev zastraševanja,
- h) uporabo poslovnih in podobnih struktur,
- i) vpletenost v pranje denarja,
- j) vplivanje na politiko, medije, javno upravo, sodstvo ali gospodarstvo ter
- k) motiviranost (determiniranost) delovanja z dobičkom ali družbeno močjo.¹⁶

¹⁴ O prodoru organizirane kriminalitete, še posebej iz držav nekdanje Sovjetske zveze, na zahod, gl. *Hebenton B., Spencer J., Law Enforcement in Societies in Transition, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, št. 6/1998, str. 30-31, in še *Singer M., Organizirani kriminal, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, št. 2/1998, str. 550-551.

¹⁵ Pri tem ne smemo pozabiti, da so hudodelske združbe, predvsem v ZDA, po II. svetovni vojni s prihodom novih generacij z drugačnim vrednostnim sistemom, izgubile določene lastnosti, po katerih jih je bilo pred tem mogoče prepoznati. Novi člani so namesto zaradi samopotrjevanja in kljubovalnosti pristopali k hudodelskim združbam iz pragmatičnih – lukrativnih razlogov, kar pripelje do rahljanja hierarhične strukture združbe in s tem do delnega opuščanja forme v razmerjih med posameznimi člani združbe. Gl. *Goldstock R., Organized Crime and Anti-Organized Crime Efforts in the United States: an Overview*, obj. v *Fijnaut C., Jacobs J., Organized Crime and Its Containment, A Transatlantic Initiative*, Kluwer law and Taxation Publishers 1991, str. 8.

¹⁶ Povzeto in prevedeno po *Bleeker K., The Criminal Justice System Facing the Challenge of Organised Crime, International Review of Penal Law*, Eres 1999, str. 648.

Kljub širokemu konsenzu in opozorilu, da gre za kriminološko in ne za kazenskopravno opredelitev, je mogoče ugotoviti, da je le-ta sestavljena iz razmeroma velikega števila (11) komponent, kar otežuje njihovo povezovanje v smiselno celoto (definicijo). Obenem se nam zastavlja vprašanje, ali morajo biti prav vsi sestavni deli zastopani pri vsaki hudodelski združbi, tako da bi lahko govorili ne samo o sestavnih delih, temveč že o elementih opredelitve organizirane kriminalitete. V literaturi nismo zasledili rešitve tega vprašanja, razen predvidnega stališča, ki v zvezi s tem govori o značilnostih organizirane kriminalitete, pri čemer so: sodelovanje najmanj treh ljudi (organiziranost), ustanovitev združbe za določen ali nedoločen čas (kontinuiteta), izvrševanje težkih kaznivih dejanj ter motiviranost z dobičkom in družbeno močjo (splošni cilj) značilnosti, ki so od ostalih pomembnejše.¹⁷ Pri pozornejšem pregledu lahko razmeroma hitro ugotovimo, da se prvi dve »pomembnejši« značilnosti organizirane kriminalitete nanašata na njen organizacijski vidik, preostali dve pa na njen funkcionalni vidik. Ugotovitev je pomembna zato, ker vidimo, da tako opredeljena organizirana kriminaliteta ne pomeni samo konsenza med zgoraj opisanima temeljnima konceptoma, temveč gre pravzaprav za zlitje med organizacijskim in aktivističnim pristopom pri obravnavanju organizirane kriminalitete oz. da se je t.i. enodimenzionalnim in večdimenzionalnim pridružila še dvodimenzionalna opredelitev organizirane kriminalitete.

Bolj kot vprašanje, ali smo s tem dobili opredelitev, ki bi bila splošno veljavna, je zanimivo, da se dvodimenzionalna opredelitev organizirane kriminalitete z združenima, vendar hkrati pojmovno razpoznavnima vidikoma, najprej izkaže kot razmeroma ustrezno izhodišče za razmislek o razmejivni med organizirano in drugimi oblikami kriminalitete, pri katerih lahko prav tako opazimo določene elemente organiziranosti, in nato še kot uporaben pripomoček za iskanje odgovora na uvodno zastavljeno vprašanje o nevarnosti organizirane kriminalitete. Obliki kriminalitete z elementi organiziranosti sta poklicna kriminaliteta¹⁸ ter terorizem kot najbolj radikalna oblika politične kriminalitete. Pri obeh se bomo srečali s podobnimi organizacijskimi in funkcionalnimi vidiki kot pri organizirani kriminaliteti, po drugi strani pa je ravno na njihovi podlagi mogoče ugotoviti nekatere pomembne razlike. Tako organizirano in poklicno kriminaliteto družijo okoliščina, da lahko tudi poklicni storilci kaznivih dejanj delujejo v skupini, da je skupina ustanovljena za izvršitev enega ali več kaznivih dejanj, se pravi tudi za daljše obdobje, da so izvršena kazniva dejanja lahko težka, ter da so kazniva dejanja poklicnih storilcev motivirana z dobičkom.¹⁹ Toda ravno pri naštetih okoliščinah se organizi-

rana in poklicna kriminaliteta razlikujeta. Pri organizirani kriminaliteti je struktura skupine trdnejša in bolj raznolika (njen pomembni sestavni del so tudi poklicni storilci kaznivih dejanj), skupina je ustanovljena, ali boljše izoblikovana, praviloma za daljše obdobje, paleta hudih kaznivih dejanj pri organizirani kriminaliteti je večja in kazniva dejanja so prav tako motivirana z dobičkom, vendar je ta v službi eliminacije drugih in s tem pridobitve družbene moči skupine, kot splošnim ciljem, po katerem storilci pri organizirani kriminaliteti stremijo. Podobno velja za primerjavo med organizirano kriminaliteto in terorizmom kot obliko politične kriminalitete. Pri obeh imamo lahko opraviti z razmeroma trdno in raznoliko sestavljeno skupino (s tem da pri terorizmu »akcij« posameznikov ni mogoče v celoti izključiti)²⁰ in pri obeh je skupina ustanovljena ali izoblikovana za daljši čas. Kljub temu pa v zvezi s hudimi kaznivimi dejanji pri organizirani kriminaliteti – razen če to ni v službi zgoraj navedenega končnega cilja, t.i. političnih kaznivih dejanj ne zasledimo, kot pri terorizmu ne bomo zasledili drugih kaznivih dejanj, seveda če ta niso v službi njenega splošnega cilja – spremembe političnega sistema oz. pridobitve politične prevlade.²¹ Slednje pomeni, da je delovanje skupine tako pri organizirani kriminaliteti kot pri terorizmu determinirano s splošnim ciljem, ki je, glede na eliminacijo ostalih, metodološko podoben, strateško pa samo navidezno različen, saj med ekonomsko in politično prevlado (vsaj marksistično gledano) ni videti kvalitativne razlike.

Povedano je že bilo, da je v literaturi zaslediti malo avtorjev, ki bi bili enotnega mnenja glede opredelitve organizirane kriminalitete, in bržkone ni avtorja, ki bi oporekal splošni oceni, da gre pri tej kriminaliteti za nevarno vrsto kriminalitete. Ker postavljeno formalno-kazenskopravno merilo (vrsta in višina zagrožene kazni za t.i. tipična kazniva dejanja s področja organizirane kriminalitete) tega, kot smo zgoraj ugotovili, ne potrjuje, je treba poiskati podlage, na katerih je takšna ugotovitev nastala. Del avtorjev opira svoje zaključke o nevarnosti organizirane kriminalitete na izračune, oz. natančneje, na predvidevanja o višini dobičkov, ki so jih hudodelske združbe v nekem obdobju in okolju s posamezno (nezakonito) dejavnostjo pridobile, pomnoženo s številom (nezakonitih) dejavnosti, ki jih posamezna hudodelska združba »pokriva«. Ker gre za dobičke, ki bi, če bi bili pridobljeni v okviru zakonitih dejavnosti, bili

¹⁷ Prim. *ibidem*.

¹⁸ Pomembno je vedeti, da se je organizirana kriminaliteta sprva obravnavala kot oblika poklicne kriminalitete. Gl. *Fijnaut C., Organized Crime: A Comparison Between the United States of America and Western Europe*, Gradivo Inštituta za kriminologijo s sign. št. G 439, str. 3.

¹⁹ O elementih poklicne kriminalitete gl. *Reid, T. S., Crime and Criminology*, Harcourt Brace College Publishers, Philadelphia 1994, 346 in naprej.

²⁰ V primeru razvpitega, sedaj že preminulega pošiljatelja pisemskih bomb *Franza Fuchsa*, so v avstrijskih medijih pred, med in celo po sojenju potekale živahne razprave o tem, ali je pošiljatelj deloval sam in ne morebiti, kot je sam zatrjeval in kot je bilo sprva iz načina storitev (njihove dovršenosti), izbranih žrtev in iz rasističnih sporočil, ki so dejanja spremljala, da so bila dejanja rezultat delovanja skrajno desničarske teroristične organizacije. Avstrijsko sodišče je s sodbo očitno pritrdilo prvim, saj je *Franza Fuchsa* spoznalo za krivega vseh očitanih kaznivih dejanj, med katerimi je bilo tudi kaznivo dejanje ogrožanja družbene ureditve, kot izrazito politično kaznivo dejanje. Gl. npr. *dunajski Der Standard* z dne 16. 9. 1998 pod naslovom »Fall Fuchs der Schluakkord«

²¹ O terorizmu, *Reid T. S.* v delu cit. v op. 15, str. 432 in naprej.

obdavčeni, in ker gre za dejavnosti, ki od države terjajo obsežen represivni in preventivni nadzorni aparat, je jasno, da oboje pomeni gospodarsko škodo, ki je bila družbi povzročena z navedenimi dejavnostmi.²² Drugi opozarjajo na množičnost, vztrajno ponavljanje ter na brezobzirne načine storitve za organizirano kriminaliteto tipičnih kaznivih dejanj,²³ medtem ko tretji, izhajajoč iz *Aristotelovih* spoznanj o številnih prednostih skupinskega pred posameznim,²⁴ vidijo nevarnost organizirane kriminalitete v organiziranosti, povezanosti med posamezniki v hudodelski združbi ter v usklajenosti njihovega delovanja, kar so hkrati značilnosti raznih zarotniških in prevratniških združenj, s čimer se organizirani kriminaliteti daje določen politični pridih. Končno so tu še avtorji, ki sicer govorijo o značilnosti, dejansko pa gre za nevarnost, ko je kazniva dejanja s področja organizirane kriminalitete, zaradi odsotnosti oškodovancev (npr. pri kaznivih dejanjih v zvezi s proizvodnjo in prodajo mamil) ali njihove nepripravljenosti prijaviti ostala kazniva dejanja (npr. pri kaznivem dejanju izsiljevanja) ter zaradi dovršenosti izvedbe in s tem posledično odsotnosti materialnih in drugih sledi, nemogoče storilec kasneje ta kazniva dejanja tudi dokazati.²⁵ Skratka: a) večina povzročene gospodarske škode, b) množičnost za organizirano kriminaliteto tipičnih kaznivih dejanj (skupaj z vztrajnim ponavljanjem in brezobzirnimi načini storitve teh kaznivih dejanj), c) podtalno delovanje posamezne hudodelske združbe ter d) nevtralizacija kazenskega pregona, so tiste nevarnosti, ki če ne že vsaka zase, potem pa zagotovo vse skupaj, tudi po naši oceni utemeljujejo splošno ugotovitev, da se z organizirano kriminaliteto oz. z razmahom njenih dejavnosti ustvarjajo možnosti za nastanek vzporedne družbene ureditve s samostojnim vrednostnim in normativnim sistemom ter z lastnim sistemom medsebojnih razmerij kot realno in zlovesčjo alternativo veljavni družbeno-ekonomski ureditvi.^{26, 27}

3. Nevarnost(i) organizirane kriminalitete in vprašanje empiričnih podlag

Zanimivo je, da se v literaturi, poleg splošno sprejete ocene o nevarnosti organizirane kriminalitete, pogostokrat omenja

²² Gl. pri *Singerju*, ko po *Webru* navaja, da letna gospodarska škoda iz naslova dejavnosti organizirane kriminalitete v ZDA znaša 2 milijardi dolarjev, medtem ko se (po *Santinu*) letni dohodek vseh hudodelskih združb v svetu giblje med 500 in 700 milijardami dolarjev. *Singer M.*, v delu cit. v op. 13, str. 549.

²³ Gl. *Bele I.*, v delu cit. v op. 5, str. 899.

²⁴ Prim. *Bgel M.*, v delu cit. v op. 6, str. 35 in *Bele I.*, *ibidem*.

²⁵ Prim. *Schneider H.J.*, v delu cit. v op. 7, str. 52.

²⁶ *Dobovšek B.*, v delu cit. v op. 6, str. 85.

²⁷ Ravno zato se po naši presoji v nekaterih državah organizirana kriminaliteta obravnava kot neposredna grožnja državnim varnostim, s čimer se poudarjata njena nevarnost na eni strani ter pomen njenega zatiranja na drugi. Za ZDA gl. *Zagaris B.*, U.S. International Cooperation Against Transnational Organized Crime, *International Review of Penal Law, The Criminal Justice Systems Facing the Challenge of Organised Crime*, Eres 1999, str. 497.

še ugotovitev, da gre pri organizirani kriminaliteti za obliko kriminalitete, ki je v primerjavi z drugimi oblikami kriminalitete najmanj empirično raziskana, in da se ravno zato o organizirani kriminaliteti ne ve prav veliko, ter da gre tudi tu iskati vzroke za nezmožnost oblikovanja njene splošnoveljavne opredelitve. Soobstoj navedenih dveh ugotovitev je vprašljiv, saj ne vemo, katere so podlage – če empiričnih takorekoč ni – ki utemeljujejo ugotovitve o obstoju organizirane kriminalitete in njeni nevarnosti. Toda ugotovitev o pomanjkanju ali premajhnem številu empiričnih raziskav organizirane kriminalitete ne drži povsem, zato nam reševanje tega vprašanja ostaja prihranjeno. Že pri pregledu opredelitev organizirane kriminalitete smo namreč nakazali obstoj skupine avtorjev, pogojno smo jih imenovali empiristi (*supra* str. 4), ki so svoje ugotovitve gradili ravno na opravljenih raziskavah. Te se ločijo po predmetu opazovanja in kasnejši obdelavi in jih lahko razdelimo v tri večje skupine. V prvi, skoraj gotovo največji skupini, so raziskave, katerih avtorji so z reprezentativnim vzorcem zajeli določen krog ljudi poklicev in položajev, za katere je bilo verjetno, da se se pri svojem vsakodnevnem delu najpogosteje srečevali z organizirano kriminaliteto. Ni treba posebej poudarjati, da so bili v takšnih reprezentativnih vzorcih zajeti državni tožilci in sodniki, ki so z odgovori na v anketah ali intervjujih zastavljena vprašanja posredovali raziskovalcem podatke, o katerih so ti že sklepali.²⁸ Neprimerno manjšo skupino sestavljajo raziskave, ki so kot predmet empirične obdelave zajele storilce, ki so bili s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete povezani. Nam znani sta pravzaprav samo dve takšni raziskavi, ko je najprej 1972. leta v New Yorku ameriški kriminolog *Francis A.J. Ianni* objavil rezultate svojega štiriletnega bivanja znotraj ene izmed mestnih hudodelskih združb, in ko je nemški sociolog *Anton Block*, dve leti kasneje, predstavil svojo sociološko študijo o mafiji kot delu širšega družbenega procesa, ki ga je spoznaval med svojim skoraj triletnim bivanjem v neki zahodnosicilijanski vasi.²⁹ Končno, tretjo skupino sestavljajo raziskave, ki so se ukvarjale z žrtvami za organizirano kriminaliteto tipičnih kaznivih dejanj. Zadnja, ki jo poznamo, je na primer raziskava, ki jo je l. 1996 zaključil spodnjesaški znanstveni kriminološki inštitut, katerega raziskovalci so na vzorcu 8.500 gostilničarjev italijanskega, turškega in grškega rodu, s katerimi je bila opravljena telefonska in pisna anonimna anketa, iskali povezave med dejavnostjo, izvorom in kaznivim dejanjem izsiljevanja ter stopnjo njegove razširjenosti.³⁰

Vse tri skupine empiričnih raziskav so bile usmerjene v odkrivanje in razumevanje organizirane kriminalitete v spoz-

²⁸ Gl. *Schneider H.J.*, v delu cit. v op. 7, str. 53.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Gl. *Pfeiffer C.* predavanje na srečanju avstrijske sekcije Mednarodnega združenja za kazensko pravo, ki je potekalo med 30. in 31. majem 1996 na Dunaju pod naslovom *Strafrecht und Organisierte Kriminalität Grundsatzfrage und Lösungsanstze*, Bundesministerium für Justiz, Wien 1996, str. 8 in naprej.

navnem smislu in posledično v iskanje njene opredelitve. Zato lahko razumemo, da se raziskovalci v teh raziskavah niso ukvarjali z nevarnostjo organizirane kriminalitete. Toda, *a contrario* to vodi do domneve, da ugotovitve veliki gospodarski škodi, množičnosti za organizirano kriminaliteto tipičnih kaznivih dejanj, podtalnem delovanju in nevtralizaciji kazenskega pregona, nimajo ustrezne empirične potrditve. In res, po pregledu ustrezne kriminološke in druge strokovne literature nismo zasledili niti enega konkretnega izračuna gospodarske škode, ki je bodisi na ravni posamezne države ali na mednarodni ravni nastala z delovanjem hudodelskih združb. Tako je mogoče govoriti zgolj o predvidevanjih, za katera pa spet ne vemo, na katerih parametrih slonijo. Ne vemo na primer, ali je bilo pri ugotavljanju višine gospodarske škode upoštevano: (in v kolikšnem odstotku) razmerje med organizirano kriminaliteto, ki je bila odkrita, in njenim temnim poljem; ali se v gospodarsko škodo uvrščajo tudi tisti dobički, ki so jih hudodelske združbe pridobile s povsem zakonito dejavnostjo; ali je pri navajanju višine gospodarske škode bila vedno upoštevana, kot smo zgoraj prikazali, precej prepustna meja med organizirano in profesionalno – in mogoče še kakšno kriminaliteto itd.³¹ Skratka, manko konkretnih izračunov in nepoznavanje parametrov, na podlagi katerih so bila izdelana predvidevanja o veliki gospodarski škodi, ki je bila z organizirano kriminaliteto v nekem obdobju povzročena, kažejo, da empirična podlaga za navajano veliko gospodarsko škodo ni ravno prepričljiva. Če kot primer vzamemo Slovenijo, se podatki o škodi, povzročeni z organizirano kriminaliteto, zbirajo v evidenci Ministrstva za notranje zadeve RS (v nadaljevanju MNZ), ki je edino l. 1995 začelo posebej evidentirati to vrsto kriminalitete.³² Čeprav ni povsem jasno, ali je z navedeno škodo mišljena neposredna ali mogoče še kakšna izmed posrednih škod, je gotovo, da ne gre za škodo, ki bi v smislu t.i. terciarne viktimizacije prizadela celotno slovensko gospodarstvo, saj ta ob sestavljanju kazenske ovadbe – to je namreč čas evidentiranja kaznivega dejanja, ne more biti znana. To pomeni, da je evidentirano škodo treba razumeti samo kot enega izmed parametrov, ki utegnejo govoriti

³¹ K temu je treba dodati, da v nekaterih državah vodijo podatke o organizirani kriminaliteti različni državni organi, ki zaradi različne narave svojega dela te podatke različno zajemajo in statistično obdelujejo, kar pri skupnem statističnem prikazu povečuje možnosti za njihovo dvo- ali večkratno vrednotenje. Za Nemčijo gl. *ibidem*, str. 24–25.

³² Evidentiranje organizirane kriminalitete je od l. 1995 potekalo tako, da je sestavljalec kazenske ovadbe v posebno rubriko vpisal, ali gre dejanje pripisati organizirani kriminalni dejavnosti ali ne. Predhodno so bila na MNZ izdelana merila, po katerih se je za organizirano kriminalno dejavnost štelo, če so kaznivo dejanje storili člani kriminalne skupine ob njihovi sočasni hierarhični organiziranosti, povezujočem, dalj časa skupnem kriminalnem delovanju, stremljenju po ustvarjanju dobička z nezakonitimi dejavnostmi ter pripravljenosti po uporabi sile in korupcije. Svetek S., Kriminaliteta v letu 1995, Revija za kriminalistiko in kriminologijo št. 2/1996, str.96.

za veliko (ali majhno) gospodarsko škodo, pod pogojem seveda, da je tudi evidentirana škoda velika, in ob upoštevanju dejstva, da evidenca ne upošteva t.i. temnega polja organizirane kriminalitete,³³ za katero domnevamo, da glede na zatrjevano nevtralizacijo kazenskega pregona ne more biti ravno majhno. Na tej podlagi in ob navedenih opozorilih prikazujemo v naslednji tabeli višino škode, ki je bila v obdobju od l. 1995 do 2000 v Sloveniji povzročena z organizirano kriminaliteto.³⁴

Tabela št. 1: Škoda (v milijonih SIT), povzročena z organizirano kriminaliteto, glede na skupno škodo, povzročeno s kaznivimi dejanji v obdobju od l. 1995 – 1999

	Skupna škoda, povzročena s kaznivimi dejanji	Škoda, povzročena z organizirano kriminaliteto	Delež v %
1995	13.500	415,0	3,1
1996	23.650	1.183,9	5,0
1997	18.400	1.518,5	8,2
1998	26.700	1.717,6	6,4
1999	19.800	100,9	0,7

Ugotovljeni deleži sami zase ne dovoljujejo sklepa, da je škoda, ki je bila v obravnavanem obdobju povzročena s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, velika, hkrati pa moramo opozoriti na razmerje med to škodo in spodaj ugotovljenimi deleži kaznivih dejanj organizirane kriminalitete v skupnem številu kaznivih dejanj, ki utegne govoriti, da škoda, povzročena s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, ni povsem zanemarljiva. Ko opazujemo gibanje deležev, lahko ugotovimo, da je škoda, povzročena s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, v prvih treh letih naraščala in to tudi tedaj, ko je bila skupna škoda, povzročena z vsemi kaznivimi dejanji, manjša. Po drugi strani pa lahko ugotovimo, da se deleži škode, povzročene s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, v zadnjih dveh obdobjih manjšajo ter da je za leto 1999 mogoče govoriti celo o velikem padcu. Ali lahko potem takem za obdobje od l. 1995 do l. 1998 govorimo o trendu naraščanja, po l. 1998 pa o trendu padanja? Odgovor mora biti negativen, kajti v l. 1998 je bila škoda, povzročena z dejanji organizirane kriminalitete, manjša zaradi doslednejše uporabe meril za ugotavljanje teh kaznivih dejanj, v letu 1999 pa se je spremenila metodologija statističnega prikazovanja vseh kaznivih dejanj, obenem pa so bila merila za »detekcijo« kaznivih dejanj organizirane kriminalitete dopolnjena oz. natančne-

³³ *ibidem.*, str. 95.

³⁴ Navedene in vse druge podatke v naslednjih tabelah povzemamo po Statističnem letopisu MNZ 1999 in 2000, ki ju je izdalo Ministrstvo za notranje zadeve RS v Ljubljani. Za izkazano pomoč pri zbiranju in vrednotenju podatkov avtor na tem mestu izreka iskreno zahvalo Ljubu Jovanoviću, vodji sektorja za organizirano kriminaliteto pri MNZ, in Stašu Svetku, višjemu kriminalističnemu inšpektorju uprave kriminalistične policije v Generalni policijski upravi MNZ.

je opredeljena, kar je že samo po sebi imelo za posledico zmanjšanje njihovega števila in s tem manjšo škodo. Niti z ugotovitvijo o višini deležev niti z ugotovitvijo o njihovem gibanju ne moremo biti zadovoljni, ker je na njuni (nezanemljivi) podlagi težko preizkusiti zaključke o veliki škodi, ki je bila s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete povzročena. Edino, kar lahko storimo, in če lahko zanemarimo omenjene metodološke spremembe v beleženju vseh kaznivih dejanj in spremembe v opredelitvi kaznivih dejanj organizirane kriminalitete, je, da škodo, ki je bila povzročena z organizirano kriminaliteto primerjamo še s škodami, ki so bile povzročene s kaznivimi dejanji iz preostalih dveh, statistično evidentiranih skupin kaznivih dejanj.

v zvezi z ugotovitvijo o množičnosti za organizirano kriminaliteto značilnih kaznivih dejanj, zdi, da je njena statistična podlaga trdnjša. V tem primeru je namreč treba, četudi zgolj na konsenzualni ravni, samo ugotoviti, katera so tista kazniva dejanja, ki so za organizirano kriminaliteto značilna, ter jih nato sešteti. Takšno pot bi lahko ubrali, če bi sledili kaznivim dejanjem iz določila 150. čl. ZKP, za katerega smo že zapisali, da je namenjen ravno zatiranju organizirane kriminalitete (gl. *supra* str. 3), vendar bi bilo s tem povedano, da nobenega izmed taksativno naštetih kaznivih dejanj iz 2. in nobenega izmed kaznivih dejanj po 3. odst. tega člena ne more storiti posameznik (»za svoj račun«), oz. da so lahko storjena samo, ko je na takšen ali drugačen način vpletena

Tabela št. 2: Škoda (v milijonih SIT), povzročena s splošno kriminaliteto in gospodarsko kriminaliteto glede na skupno škodo, povzročeno z vsemi kaznivimi dejanji.

	Skupna škoda, povzročena z vsemi kaznivimi dejanji	Škoda, povzročena s splošno kriminaliteto, skupaj s posebnimi oblikami kriminalitete	Delež v %	Škoda, povzročena z gospodarsko kriminaliteto	Delež v %	Škoda povzročena z organizirano kriminaliteto	Delež v %
1995	13.500	4.38	32,4	8.7	64,4	415,0	3,1
1996	23.650	4.16	17,5	18.4	77,8	1.183,9	5,0
1997	18.400	5.18	28,1	11.7	63,5	1.518,5	8,2
1998	26.700	5.58	20,8	19.8	74,0	1.717,6	6,4
1999	19.800	8.99	45,4	10.8	54,5	100,9	0,7

Primerjava deležev škode, povzročene s kaznivimi dejanji splošne kriminalitete, z deležem škode, ki je bila povzročena s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, takoj pove, da so deleži prve znatno večji, vendar je potrebna previdnost, ker spodaj ugotovljeni deleži kaznivih dejanj v skupnem številu kaznivih dejanj govorijo, da so ravno kazniva dejanja splošne kriminalitete najštevilnejša. To do neke mere potrjuje zgornjo ugotovitev, po kateri škoda, povzročena s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, glede na (prav tako spodaj ugotovljene) deleže teh kaznivih dejanj, ni ravno zanemarljiva. Drugače kaže primerjava deležev škode, povzročene s kaznivimi dejanji gospodarske kriminalitete, z deleži škode, ki je bila povzročena s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete. Deleži škode, povzročene s kaznivimi dejanji gospodarske kriminalitete, so neprimerno višji ne samo od deležev škode, povzročene s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, ampak celo od deležev škode, ki je bila povzročena s kaznivimi dejanji splošne kriminalitete. Če k temu dodamo, da so spodaj ugotovljeni deleži kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete neprimerno manjši od deležev kaznivih dejanj splošne kriminalitete, od deležev kaznivih dejanj organizirane kriminalitete (z izjemo l. 1999) pa le nekoliko večji, potem je upravičen sklep, da škoda, ki je bila povzročena s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, niti ni tako velika.

Za razliko od ugotovitve o veliki gospodarski škodi, ki jo je zaradi metodoloških vprašanj statistično težko podkrepiti, se

hudodelska združba, in da drugih kaznivih dejanj ta združba ne more storiti. Pojemovno seveda ni dvoma, da lahko npr. kaznivo dejanje neupravičene proizvodnje in prometa z mamilami po 196. čl. KZ storijo posamezni storilci, ne da bi bili povezani s katerokoli izmed hudodelskih združb, in nedvomno se lahko hudodelska združba ukvarja tudi z drugimi kaznivimi dejanji. O slednjem sam po sebi govori že 3. odst. 150 čl. ZKP, kjer se kot pogoj za uporabo posebnih metod in sredstev zahteva zagrožena višina kazni ne glede na vrsto kaznivega dejanja in ne glede na storilčevo povezanost z drugimi storilci ali skupino.³⁵ Zato se kot metodološko pravilnejša izkaže klasifikacija na MNZ evidentiranih kaznivih dejanj v splošno, gospodarsko in posebne oblike kriminalitete (kamor se uvrščajo tudi kazniva dejanja, ki so za organizirano kriminaliteto značilna, vendar za katerimi ni zaznani organizirane dejavnosti), ki je ravno posledica spoznanja, da gre za organizirano kriminaliteto tudi pri kaznivih dejanjih, ki sicer sodijo v t.i. splošno in gospodarsko kriminaliteto in da za kaznivimi dejanji, ki so za organizirano kriminaliteto značilna

³⁵ Opisano zakonsko ureditev je mogoče razumeti kot posledico enodimenzionalnih opredelitev organizirane kriminalitete, natančneje, kot posledico t.i. aktivističnega pristopa, po katerem so pri opredeljevanju organizirane kriminalitete v ospredju določena kazniva dejanja, medtem ko stopnja povezanosti med posamezniki pri izvrševanju teh kaznivih dejanj nima tolikšnega pomena (gl. *supra* str. 5).

(posebne oblike kriminalitete), velikokrat ni videti hudodelske združbe.³⁶ Tako zbrane podatke (za isto obdobje) prikazujemo v naslednji tabeli.

Tabela št. 3: Število kaznivih dejanj organizirane kriminalitete glede na skupno število kaznivih dejanj med l. 1995–1999.

	Skupno število kaznivih dejanj	Kazniva dejanja organizirane kriminalitete	Delež v %
1995	38.178	735	1,9
1996	36.587	1.263	3,4
1997	37.173	1.038	2,7
1998	55.473	1.136	2,0
1999	62.836	1.116	1,7

Povprečje izračunanih deležev kaznivih dejanj organizirane kriminalitete v skupnem številu kaznivih dejanj v obdobju od l. 1995 do 2000 znaša 2,4%. S tem je trditev o njihovem velikem številu težko zagovarjati, medtem ko gibanja izračunanih deležev celo govorijo, da se delež teh kaznivih dejanj v navedenem obdobju manjša. Res je sicer, da leta 1996 kljub upadu skupnega števila kaznivih dejanj beležimo (v primerjavi z letom 1995) občuten porast kaznivih dejanj s področja organizirane kriminalitete, vendar se njihovo število v letu 1997 zmanjša, pri čemer »gibanje ni posledica dejanskih sprememb v kriminalnem dogajanju«, temveč »je bilo število tovrstnih kaznivih dejanj nižje predvsem zaradi doslednejše uporabe meril za opredelitev primerov organizirane kriminalitete pri sestavljanju kazenski ovadb.«³⁷ Ta trditev nedvomno postavlja pod vprašaj oceno o občutnem povečanju kaznivih dejanj organizirane kriminalitete za leto 1996. Po drugi strani pa je iz

Tabela št. 6: Število kaznivih dejanj splošne kriminalitete, posebnih oblik kriminalitete, gospodarske in organizirane kriminalitete glede na skupno število kaznivih dejanj med l. 1995–1999.

	Skupno število dejanj	Splošna kriminaliteta	Delež v %	Posebne oblike kriminalitete	Delež v %	Gospodarska kriminaliteta	Delež v %	Organizirana kriminaliteta	Delež v %
1995	38.178	32.260	84,4	1.021	2,6	4.162	10,9	735	1,9
1996	36.587	28.963	79,1	1.285	3,5	4.976	13,6	1.263	3,4
1997	37.173	29.098	78,2	2.150	5,7	4.860	13,0	1.038	2,7
1998	55.473	45.295	81,6	3.323	5,9	5.719	10,3	1.136	2,0
1999	62.836	50.096	79,7	3.370	5,3	7.111	11,3	1.116	1,7

³⁶ *Ibidem* str. 96. Za razliko od zakonske ureditve razumemo klasifikacijo MNZ kot posledico prav tako enodimezionalnih opredelitev organizirane kriminalitete, vendar t.i. organizacijskega pristopa, kate-rega ugotovitve o organizirani kriminaliteti temeljijo na organizacijskih strukturah in ne na vrstah kriminalitete (gl. *supra* str. 5).

³⁷ *Svetek S.*, Kriminaliteta in kriminalistično delo v letu 1997, Revija za kriminalistiko in kriminologijo št. 2/1998, str. 122.

³⁸ Po dopoljenih merilih sodi kaznivo dejanje med organizirano kriminaliteto, če ga je storil član ali člani skupine, ki: 1. je organizirana, 2. ima notranja pravila ravnanja, 3. deluje podjetniško in 4. pridobiva premoženjsko korist ali družbeno moč zaradi ustvarjanja dobička z izvrše-

tabele razvidno, da se deleži kaznivih dejanj organizirane kriminalitete po l. 1996 manjšajo, četudi se je skupno število kaznivih dejanj v tem obdobju večalo. Popravek terja opozorilo, ki smo ga omenili že v zvezi z deleži škode, povzročene s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, da so l. 1999 »strokovnjaki kriminalistične službe v skladu z mednarodnimi izkušnjami dopolnili merila organizirane kriminalitete,«³⁸ kar utegne (to pot v obratni smeri) pomeniti, da manjši delež kaznivih dejanj leta 1999 v primerjavi z letom poprej ni posledica sprememb v kriminalnem dogajanju, temveč da gre ugotovljeni delež pripisati spremembam v »merjenju« organizirane kriminalitete. Zato je mogoče bolje, da pred zaključki o gibanju deležev kaznivih dejanj organizirane kriminalitete glede na skupno število kaznivih dejanj, najprej sprejmemo enotna in za dalj časa veljavna merila za ugotavljanje organizirane kriminalitete ter se na ta način izognemo opisanim »motnjam« pri ugotavljanju gibanj, tako da bodo lahko tudi zaključki trdnješi. Seveda pa ni nobenega dvoma, da se s tem znova vračamo k vprašanju opredelitve organizirane kriminalitete.

Podobno kot pri višini škode, povzročene s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, lahko (z vsemi navedenimi zadržki) kontroliramo naš zaključek o majhnem deležu kaznivih dejanj organizirane kriminalitete v primerjavi s skupnim številom kaznivih dejanj s primerjavo deležev kaznivih dejanj, ki so uvrščena med splošno kriminaliteto, posebne oblike kriminalitete³⁹ in deležev kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete. Primerjave z deleži kaznivih dejanj s področja splošne in mladoletniške kriminalitete ni mogoče opraviti, ker so v teh deležih zajeta tudi kazniva dejanja, ki so posledica organizirane kriminalne dejavnosti, vendar jih na podlagi razpoložljivih podatkov ni bilo mogoče izločiti. Rezultate takšne – delne primerjave prikazujemo v naslednji tabeli.

vanjem uradno pregonljivih kaznivih dejanj. Tem, lahko jih imenujemo stalnim merilom, mora slediti vsaj eden izmed naslednjih variabilnih kriterijev: 1. vpliv skupine na politiko, državno upravo, sodstvo, gospodarstvo ali medije, 2. uporaba nasilja ter 3. delovanje na mednarodni ravni. *Svetek S.*, Kriminaliteta in kriminalistično delo v letu 1999, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 2/2000, str. 92.

³⁹ Mednje uvrščajo kazniva dejanja, povezana z mamili, orožjem, s ponarejanjem denarja, izsiljevanji, ekstremnim nasiljem, terorizmom, prepovedanimi prehodi čez državno mejo ter s prostitucijo in zvodništvom. *Ibidem*.

Primerjava deležev kaznivih dejanj med posameznimi skupinami, znova z upoštevanjem navedenih metodoloških zadržkov, kaže, da delež kaznivih dejanj organizirane kriminalitete ne more biti velik, če je bil v obravnavanem obdobju v povprečju (2,4) dvakrat manjši od deleža kaznivih dejanj posebnih oblik kriminalitete (4,6), petkrat manjši od deleža kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete (11,8) in trinidesetkrat manjši od deleža kaznivih dejanj splošne kriminalitete (80,6).

kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete. Zato lahko pri preverjanju stopnje nevtralizacije kazenskega pregona kaznivih dejanj organizirane kriminalitete uporabimo kot neke vrste izhod v sili ugotovljeno število osumljencev ter ga primerjamo s skupnim številom vseh osumljencev in s številom osumljenih za kazniva dejanja splošne kriminalitete, njenih posebnih oblik, gospodarske kriminalitete ter s številom mladoletnih osumljencev.

Tabela št. 7: Število osumljencev za kazniva dejanja organizirane kriminalitete glede na skupno število osumljencev, število osumljencev za kazniva dejanja splošne in posebnih oblik kriminalitete ter gospodarske kriminalitete in število mladoletnih osumljencev v obdobju od l. 1995–1999.

	Skupno število osumljencev	Število osumljencev za kazniva dejanja splošne kriminalitete	Število osumljencev za kazniva dejanja posebnih oblik kriminalitete	Število osumljencev za kazniva dejanja gospodarske kriminalitete	Število mladoletnih osumljencev	Število osumljencev za kazniva dejanja organizirane kriminalitete
1995	29.192	16.025	896	4.528	6.657	1.086
1996	31.677	15.604	1.017	6.305	6.347	2.404
1997	30.150	17.358	1.369	5.401	4.616	1.406
1998	38.485	22.192	1.800	6.822	6.070	1.601
1999	38.168	20.282	1.796	8.076	6.413	1.601

Slednji, zaradi obsega kaznivih dejanj, ki ga splošna kriminaliteta pokriva, seveda ne more biti merilo, medtem ko višji delež kaznivih dejanj posebnih oblik kriminalitete in višji delež kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete nedvomno omajujeta trditve o množičnosti kaznivih dejanj organizirane kriminalitete. Če k temu še dodamo gibanja deležev kaznivih dejanj, bomo videli, da le-ti pri splošni kriminaliteti, posebnih oblikah kriminalitete in pri gospodarski kriminaliteti nekoliko nihajo, medtem ko je pri organizirani kriminaliteti od 1997. l. mogoče opaziti relativno enakomerno upadanje teh kaznivih dejanj, kar navedene trditve o množičnosti, za organizirano kriminaliteto značilnih kaznivih dejanj, težko potrjujejo.

Podtalnosti delovanja hudodelskih združb kot ene izmed nevarnosti organizirane kriminalitete statistično ni mogoče preveriti, zato bomo v nadaljevanju, na podlagi razpoložljivih statističnih virov, poskusili preveriti ugotovitev o nevtralizaciji kazenskega pregona kot zadnji izmed nevarnosti organizirane kriminalitete. Pri tem moramo že na začetku opozoriti, da dobljeni statistični podatki ne morejo govoriti o t.i. temnem polju organizirane kriminalitete oz. o njenem obsegu, saj temeljijo zgolj na evidentiranih (se pravi tudi prijavljenih) kaznivih dejanjih. Če so bila kazniva dejanja prijavljena oz. evidentirana, storilca oz. osumljenca, ki naj bi ta dejanja storil, pa ni bilo mogoče odkriti, potem je stopnja nevtralizacije kazenskega pregona mogoče preveriti na podlagi t.i. raziskanosti kaznivih dejanj. Toda naši viri ne vsebujejo nobenih podatkov o raziskanosti kaznivih dejanj organizirane kriminalitete, razen raziskanosti organiziranih tatvin avtomobilov, kar zaradi prevelike parcialnosti onemogoča primerjavo med raziskanostjo skupnega števila kaznivih dejanj, kaznivih dejanj splošne in posebnih oblik kriminalitete ter primerjavo z raziskanostjo

Kot izhaja iz tabele, je bilo število osumljencev, glede na skupno število osumljencev ter v primerjavi s števili osumljencev splošne in posebnih oblik kriminalitete, gospodarske kriminalitete in po primerjavi s številom mladoletnih osumljencev, v treh primerih večje od sicer najmanjšega števila osumljencev za kazniva dejanja posebnih oblik kriminalitete, medtem ko je v primerjavi s številom osumljencev za kazniva dejanja ostalih oblik kriminalitete občutno manjše. Ali to že pomeni, da lahko na podlagi razlik v številih osumljencev sklepamo na večjo ali manjšo stopnjo nevtralizacije kazenskega pregona? Naš odgovor je negativen, ker je nesorazmerna razlika na primer med številom osumljencev za kazniva dejanja splošne kriminalitete in številom osumljencev za kazniva dejanja posebnih oblik kriminalitete očitna posledica števila kaznivih dejanj, ki so zajeta v eni ali drugi skupini. Če so v skupini posebnih oblik kriminalitete zajete samo tri vrste kaznivih dejanj, v skupini gospodarske kriminalitete praviloma kazniva dejanja, ki so opredeljena v XXIV. poglavju slovenskega Kazenskega zakonika, v skupini organizirane kriminalitete posamezna kazniva dejanja iz več poglavij Kazenskega zakonika (skupaj približno 40), v skupini splošne kriminalitete pa vsa ostala kazniva dejanja, potem je očitno, da je število osumljencev determinirano s številom kaznivih dejanj, ki so v posamezni skupini zajeta, zaradi česar je nesorazmerje med številom osumljencev iz ene ali druge skupine težko povezovati s stopnjo nevtralizacije kazenskega pregona. Po naši oceni bi se lahko tej vrzeli izognili tako, da bi izračunali deleže osumljencev iz posamezne skupine kriminalitete ter jih primerjali z deleži kaznivih dejanj iz te skupine in tako vsaj nakazali odgovor na vprašanje, ali je stopnja nevtralizacije kazenskega pregona pri kaznivih dejanjih organizirane kriminalitete višja od stopnje za kazniva dejanja iz preostalih skupin kriminalitete.

Tabela št. 6: Delež osumljencev za kazniva dejanja organizirane kriminalitete in deleži osumljencev za kazniva dejanja splošne kriminalitete, njenih posebnih oblik in gospodarske kriminalitete, glede na delež kaznivih dejanj iz posamezne skupine kriminalitete v obdobju od l. 1995 do 2000.

	Delež kaznivih dejanj splošne kriminalitete	Delež osumljencev za kazniva dejanja splošne kriminalitete	Delež kaznivih dejanj posebnih oblik kriminalitete	Delež osumljencev za kazniva dejanja posebnih oblik kriminalitete	Delež kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete	Delež osumljencev za kazniva dejanja gospodarske kriminalitete	Delež kaznivih dejanj organizirane kriminalitete	Delež osumljencev za kazniva dejanja organizirane kriminalitete
1995	84,4	54,8	2,6	3,0	10,9	15,1	1,9	3,7
1996	79,1	49,2	3,5	3,2	13,6	19,9	3,4	7,5
1997	78,2	57,5	5,7	4,5	13,0	17,9	2,7	4,6
1998	81,6	57,6	5,9	4,6	10,3	17,7	2,0	4,1
1999	79,6	53,1	5,3	4,7	11,3	21,1	1,7	4,1

Najprej moramo opozoriti, da so izračunani deleži osumljencev nekoliko manjši od njihovega dejanskega števila, ker nismo zajeli števila mladoletnih osumljencev. To pa zato, ker gre za osebe, ki so bile umeščene za katerokoli izmed kaznivih dejanj, ne da bi bile umeščene v posamezno skupino kriminalitete. Tako ni bilo mogoče ugotoviti, koliko izmed mladoletnih oseb je bilo osumljenih za kazniva dejanja splošne kriminalitete in njenih posebnih oblik, za kazniva dejanja gospodarske kriminalitete in koliko za kazniva dejanja organizirane kriminalitete, česar pri vrednotenju rezultatov ne smemo zanemariti. Po danem opozorilu nam prikazani deleži govori, da je delež osumljencev za kazniva dejanja splošne kriminalitete v celotnem obdobju manjši od deleža kaznivih dejanj, ki naj bi jih ti storili, kar za zadnja tri leta velja tudi za deleže osumljencev za kazniva dejanja posebnih oblik kriminalitete. Drugače je z deleži osumljencev za kazniva dejanja gospodarske in organizirane kriminalitete, kjer so le-ti v celotnem obdobju večji od deleža kaznivih dejanj, ki bi jih naj ti storili. Pri tem je delež osumljencev za kazniva dejanja organizirane kriminalitete v petletnem obdobju celo dvakrat večji od deleža tovrstnih kaznivih dejanj. Ali je na tej podlagi dovoljeno sklepati, da je stopnja nevtralizacije kazenskega pregona pri kaznivih dejanjih splošne kriminalitete in njenih posebnih oblik največja, pri kaznivih dejanjih gospodarske, sploh pa organizirane kriminalitete pa najmanjša? Ali je potemtakem trditev o visoki stopnji nevtralizacije kazenskega pregona za kazniva dejanja organizirane kriminalitete pretirana? Čeprav je odgovor na prvi pogled jasen, je treba najprej ugotoviti, ali so prav vsa evidentirana kazniva dejanja rezultat delovanja enega storilca ali pa so med osumljence za ta dejanja zajeti še sostorilci, napeljevalci in pomočniki. Glede na to, da so bila kazniva dejanja evidentirana na podlagi danih kazenskih ovadb,⁴⁰ le-te pa je mogoče podati zoper enega ali več osumljencev, domnevamo, da so med osumljenci zajeti

tudi tisti, ki so pri kaznivem dejanju sodelovali z eno izmed udeležbenih oblik. Če to drži, potem lahko za kazniva dejanja splošne kriminalitete in za (zadnja tri leta) kazniva dejanja posebnih oblik kriminalitete ugotovimo, da je stopnja nevtralizacije kazenskega pregona še večja od stopnje, kot jo nakazujejo zgoraj prikazani podatki, medtem ko večji deleži osumljencev za kazniva dejanja gospodarske ter posebej organizirane kriminalitete še vedno ne dovoljujejo sklepa, da je stopnja nevtralizacije kazenskega pregona (še) manjša, saj je ravno »sodelovanje najmanj treh ljudi« ena izmed temeljnih značilnosti (predpostavk) organizirane kriminalitete. To pomeni, da primerjava med deležem kaznivih dejanj organizirane kriminalitete in višjim deležem osumljencev za ta kazniva dejanja potrjuje samo temeljno značilnost organizirane kriminalitete (sodelovanje najmanj treh ljudi), ne pa tudi višje ali nižje stopnje nevtralizacije kazenskega pregona, saj na podlagi teh podatkov ne moremo izključiti možnosti, da so pri posameznem kaznivem dejanju sodelovali več kot trije ljudje.

Kazenski pregon pa ni nevtraliziran samo tedaj, ko kazniva dejanja niso bila prijavljena in ko osumljencev ni bilo mogoče odkriti, temveč tudi takrat, ko organom kazenskega pregona, zaradi pomanjkanja dokazov ali njihove slabe kakovosti, kaznivih dejanj pred sodiščem ni uspelo dokazati. Ker naj bi bil tudi to del nevarnosti organizirane kriminalitete, bi bilo vsekakor treba raziskati, kakšna je bila nadaljnja »usoda« podanih kazenskih ovadb. Nam to ni uspelo, ker sistematizacija statističnih podatkov, zbranih v publikacijah »Pravosodje« in »Sodna statistika«, ni enaka sistematizaciji v evidencah slovenskega MNZ, oz. ker se v navedenih statističnih publikacijah podatki o kaznivih dejanjih organizirane kriminalitete ne vodijo posebej, tako da ni bilo mogoče ugotoviti, ali so podane kazenske ovadbe, na podlagi katerih so bila kazniva dejanja organizirane kriminalitete evidentirana, prešle v naslednjo fazo (zahteva za preiskavo, predlog za opravo posameznih preiskovalnih dejanj in neposredna obtožnica ali obtožni predlog) ali pa jih je državni tožilec zavrzel; in če so prešle v naslednjo fazo in če so obtožni akti prestali predhodni sodni preizkus, kakšen je bil rezultat po opravljeni glavni obravnavi. Poskus, da bi manko teh podatkov obšli tako, da bi

⁴⁰ Svetek S., *Kriminaliteta in kriminalistično delo* v letu 1998, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 2/1999, str.100 ter v delu cit. v op. 36, str. 114 in v delu cit. v op. 37, str. 91.

spremljali zgolj usodo kaznivih dejanj, določenih v 2. in 3. odst. 150. čl. ZKP, je vnaprej obsojen na neuspeh, saj kot smo že ugotovili (*supra* str.18), obstoj utemeljenih razlogov za sum, da je bilo storjeno katero izmed taksativno naštetih kaznivih dejanj iz 2. ali kaznivih dejanj iz 3. odst. tega člena, še ne pomeni, da teh kaznivih dejanj ne morejo storiti posamezni storilci, oz. da so lahko storjena samo, ko je na takšen ali drugačen način vpletena hudodelska združba, sploh pa s tem ni izključena možnost, da storilci, povezani v hudodelski združbi, tudi ostalih kaznivih dejanj ne bi mogli storiti. Glede na to lahko ugotovimo le, da obstoja te oblike nevtralizacije kazenskega pregona na podlagi razpoložljivih statističnih podatkov ni mogoče preveriti.

4. Sklep

Če zgomnje ugotovitve strnemo, lahko sklenemo, da pri organizirani kriminaliteti na splošno ne gre za empirično neraziskano področje in da je bila večina empiričnih raziskav opravljenih z namenom »opredmetenja« pojma organizirane kriminalitete oz. da bi se poiskala najustreznejša opredelitev te vrste kriminalitete; saj o tem med znanstveniki in ostalimi strokovnjaki ni trdnega soglasja. Po drugi strani se v strokovni javnosti skoraj vsi strinjajo o nevarnosti organizirane kriminalitete kot ene izmed njenih poglobitvenih značilnosti, pri čemer pa pri avtorjih nismo zasledili, da bi svoje ugotovitve utemeljili na prej opravljenih empiričnih raziskavah.

Ko smo sami iskali odgovor na vprašanje, v čem je nevarnost organizirane kriminalitete, smo ugotovili, da se nevarnost organizirane kriminalitete največkrat povezuje z veliko gospodarsko škodo, z množičnostjo za organizirano kriminaliteto tipičnih kaznivih dejanj, s podtalnostjo delovanja hudodelskih združb in z nevtralizacijo kazenskega pregona. Obstoj vsake izmed nevarnosti smo poskušali preveriti na podlagi domačih statističnih podatkov. Preizkus ni bil povsem uspešen. Pri gospodarski škodi smo ugotovili, da je upoštevana samo škoda, nastala ob kaznivem dejanju, ne pa tudi nadaljna škoda, ki jo je zelo verjetno težko ugotoviti, saj tovrstnih izračunov v znanstveni in strokovni literaturi nismo zasledili. Ko smo na podlagi statističnih podatkov preizkušali trditev o množičnosti za organizirano kriminaliteto tipičnih kaznivih dejanj, smo se najprej soočili z vprašanjem, ali so posamezna dejanja za organizirano kriminaliteto resnično tipična in ali je že zaradi tega upravičeno sklepati na obstoj hudodelskih združb (aktivistični pristop), ali pa so dejavnosti (spekter kaznivih dejanj) posamezne hudodelske združbe širše (organizacijski pristop). Čeprav drži, da je ravno pri določenih kaznivih dejanjih najpogosteje mogoče zaznati delovanje hudodelske združbe, smo se zaradi dejstva, da lahko kazniva dejanja, ki so za organizirano kriminaliteto tipična, izvršijo tudi posamezniki, in da delovanja hudodelskih združb na drugih področjih ni mogoče izključiti, odločili za drugo možnost. Toda deleži kaznivih dejanj so nihali, vendar ne zaradi dogodkov na »terenu«, temveč zaradi izostritve oz. spremeni-

njanja meril pri evidentiranju kaznivih dejanj organizirane kriminalitete. Ob tem dejstvu je z izračunanimi deleži kaznivih dejanj težko zanesljivo preizkusiti trditev o množičnosti za organizirano kriminaliteto tipičnih kaznivih dejanj. Podtalnosti, kot že rečeno, statistično ni bilo mogoče preizkusiti, kot je verjetno ni mogoče preizkusiti niti pri t.i. političnih kaznivih dejanjih, kjer ta nevarnost pravzaprav »domuje« in o kateri se že vnaprej domneva. Na koncu nam statistični podatki niso povedali ničesar o obsegu temnega polja organizirane kriminalitete. Večji delež osumljencev od deleža kaznivih dejanj organizirane kriminalitete je zgolj potrdil njeno temeljno predpostavko (sodelovanje več oseb), ne pa tega, da je stopnja nevtralizacije kazenskega pregona pri teh kaznivih dejanjih nižja ali višja, ker zbrani podatki ne dajejo odgovora, koliko oseb je pravzaprav sodelovalo pri posameznem evidentiranem kaznivem dejanju organizirane kriminalitete. Nevtralizacije kazenskega pregona v fazi kazenskega postopka ni bilo mogoče preizkusiti zato, ker se podatki o obravnavanju kaznivih dejanj organizirane kriminalitete v (pravo)sodnih statistikah ne evidentirajo posebej, niti jih ni bilo mogoče na drug način izločiti od ostalih obravnavanih kaznivih dejanj. Če danih opozoril ne bi upoštevali in če bi se na zbrane statistične podatke v celoti zanesli, bi na primeru Slovenije ugotovili, da škoda, povzročena s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, sama zase, še manj pa v primerjavi z drugimi oblikami kriminalitete (npr. gospodarske kriminalitete), ni velika, da je delež kaznivih dejanj organizirane kriminalitete majhen ter da je delež osumljencev za kazniva dejanja organizirane kriminalitete relativno visok, kar bi pomenilo, da zatiranje o veliki gospodarski škodi, povzročeni s kaznivimi dejanji organizirane kriminalitete, množičnosti tovrstnih kaznivih dejanj in visoki stopnji nevtralizacije kazenskega pregona, statističnega preizkusa niso prestala oz. da organizirana kriminaliteta v Sloveniji (še) ni tako nevarna. Napaka, ki bi jo s takšnim sklepom tvegali, ne bi pripeljala samo do zgrešene teze, ampak bi se ob povsem drugačni statistični »sliki« utegnili izkazati za usodno, saj na takšni podlagi ne bi bilo mogoče utemeljiti (posebnih) kazenskopravnih ukrepov, ki so namenjeni varovanju družbeno ekonomske ureditve, katere spremembo organizirana kriminaliteta zasleduje.

LITERATURA:

1. Bavcon L./Šelih A. (1996): **Kazensko pravo, Splošni del**, ČZ Uradni list, Ljubljana, str., str. 35.
2. Holyst B. (1996). **Die Kriminologie Angesichts der Neuen Erscheinungen und der Modernen Verbrechermethoden**, Neue Erscheinungsformen der Kriminalitaet in ihrer Auswirkung auf das Straf- und Strafprozessrecht, Bialystok, str. 300.
3. Van den Wyngaert C. (1999) **The Transformations of International Criminal Law in Response to the Challenge of Organized Crime**, **International Review of Penal Law**, Eres, str. 145–146

4. Pečar J. (1996). Dojemanje organizirane kriminalitete, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, št. 2, str. 112.
5. Lampe K. (1995). *Understanding Organized Crime in Germany*, Academy of Criminal Justice Sciences, Boston, obj. tudi na med mrežju <http://members.aol.com/KvLampe/IALEtr1.htm>, str. 7).
6. Horvat Š. (1994). *Zakon o kazenskem postopku z uvodnimi pojasnili*. ČZ Uradni list, Ljubljana, str. 25.
7. Trskman P. O. (1998). *General Report on Organized Crimes in the Baltic Sea Area*, Nouvelles Etudes Penales, Eres, str. 39.
8. Bele I. (1998). Pomen organiziranega kriminala z vidika kazenskega materialnega prava, *Podjetje in delo*, št. 6-7, str. 901-902.
9. Dobovšek B. (1997). *Organizirani kriminal*, Unigraf, Ljubljana, str. 28-40.
10. Bgel M. (1994). *Strukturen und Systemanalyse der Organisierten Kriminalität in Deutschland*, Duncker Humblot, Berlin, str. 40 in naprej.
11. Lampe K. (1999). The Concept of Organized Crime in Historical Perspective, prispevek na mednarodni konferenci z naslovom: *Crime organise international: Mythe, pouvoir, profit*, Lausanne, obj. tudi na medmrežju <http://members.aol.com/KvLampe/IALEtr1.htm>, str. 2.
12. Abadinsky H. (1991). *Organized Crime*, Nelson Hall Inc., Chicago, str. 10-11.
13. Heberton B., Spencer J. (1998). Law Enforcement in Societies in Transition, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, št. 6, str. 30-31.
14. Singer M. (1998). Organizirani kriminal, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, št. 2, str. 550-551.
15. Goldstock R. (1991). Organized Crime and Anti - Organized Crime Efforts in the United States: an Overview, obj. v Fijnaut C., Jacobs J., *Organized Crime and Its Containment*, A Transatlantic Initiative, Kluwer law and Taxation Publishers, str. 8.
16. Bleeker K. (1999). The Criminal Justice System Facing the Challenge of Organised Crime, *International Review of Penal Law*, Eres, str. 648.
17. Fijnaut C. (). *Organized Crime: A Comparison Between the United States of America and Western Europe*. str. 3.
18. Reid, T. S. (1994). *Crime and Criminology*, Harcourt Brace College Publishers, Philadelphia, 346 in naprej.
19. Der Standard z dne 16. 9. 1998 pod naslovom »Fall Fuchs der Schluakkord«
20. Zagaris B. (1999). U.S. International Cooperation Against Transnational Organized Crime, *International Review of Penal Law*, The Criminal Justice Systems Facing the Challenge of Organised Crime, Eres, str. 497.
21. Pfeiffer C. (1996). Predavanje na srečanju avstrijske sekcije Mednarodnega združenja za kazensko pravo, ki je potekalo med 30 in 31 majem 1996 na Dunaju pod naslovom Strafrecht und Organisierte Kriminalität Grundsatzfrage und Lösungsansätze, Bundesministerium für Justiz, Wien, str. 8 in naprej.
22. Svetek S. (1996). Kriminaliteta v letu 1995, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* št. 2, str. 96.
23. Statistični letopis MNZ 1999 in 2000, ki ju je izdalo Ministrstvo za notranje zadeve RS v Ljubljani.
24. Svetek S. (1998). Kriminaliteta in kriminalistično delo v letu 1997, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* št. 2, str. 122.
25. Svetek S. (2000). Kriminaliteta in kriminalistično delo v letu 1999, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, št. 2, str. 92.
26. Svetek S. (1999). Kriminaliteta in kriminalistično delo v letu 1998, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, št. 2, str. 100.

Organised crime and its dangers – an overview of trends in Slovenia in the period 1995–1999

Aleksander Karakaš, LL.M., Judge at the Regional Court in Maribor, Slovenia

The author deals in his paper with the issue of the danger of organised crime. After stating that criminal offences typical of organised crime are not very severely sanctioned in comparison to other offences, he tries to identify other criteria which allow the conclusion – generally accepted by the professional and scientific community – that this type of crime is dangerous. The review of literature has shown that the level of economic damage caused, the mass involvement in organised crime offences (together with their persistent repetition and ruthless methods of operation), underground operation of criminal gangs and the neutralisation of criminal prosecution, represent dangers which justify the general assumption that organised crime creates the potential of formation of a parallel social system; it would have an autonomous value and normative system and its own system of mutual relationships and would provide an actual and sinister alternative to the existing socio-economic system. However, all findings related to the danger of organised crime, in contrast to basic knowledge of organised crime, do not have any appropriate empirical verification. By analysing trends in Slovenia for the period 1995 – 1999, based on the available statistical data, the author finds that underground operation of criminal gangs and the neutralisation of criminal prosecution in subsequent phases of criminal procedure can not be tested, due to the lack of data and adequate records; in connection with the amount of economic damage and massive involvement in organised crime offences, the author draws attention to problems related to the collection of statistical data. In the author's opinion, disregard of these data could lead to the conclusion that organised crime has actually not been so dangerous in Slovenia, which may prove fatal with the emergence of some other statistical »image«, since it would not be possible to justify on such grounds any (special) criminal law measures aimed at the protection of the economic system, the transformation of which is carefully observed by organised crime.

Key words: organised crime, criminal offences, danger, empirical data, statistical data, Slovenia

UDC 343.974